

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету суспільних наук
_____ проф. Юрій ОСТАПЕЦЬ

« _____ » _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕТИКА»

Рівень вищої освіти перший (*бакалавр*)

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *033 Філософія*

Освітня програма *Філософія*

Статус дисципліни *Обов'язкова*

Мова навчання *Українська*

Робоча програма навчальної дисципліни «Етика» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 033 Філософія предметної спеціальності «Аналітика суспільних відносин» освітньої програми Філософія.

Розробник: кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук *Де Анжеліка ДЕРБАК*

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Протокол № 12 від "28 " червня 2023 року

Завідувач кафедри

_____ доц. Василь ЛЕВКУЛИЧ

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук

протокол № 8 від "29" червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії _____ д.пед.н., доц. Олена ПОПАДИЧ

© Дербак А.П., 2023 рік

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 рік

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3-й (бакалавр)	3-й (бакалавр)
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4,6 самостійної роботи студента – 4,75	6-й	6-й
	Лекції:	
	42 год.	год.
	Практичні (семінарські):	
	32 год.	год.
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	0 год.	год.
Форма підсумкового контролю: усна або письмова	Самостійна робота:	
	76 год.	год.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета і завдання. Використовуючи сучасні філософсько-культурологічні теорії, міждисциплінарний підхід, сформувані у майбутніх філософів знання про специфіку етики як філософсько-гуманітарної науки, її основну проблематику, поняття та категорії, індивідуальні різновиди, з'ясувати її значення для сучасного життя людини, суспільства, світу.

Розглянути місце етики в системі філософського знання, культури, виявити можливість різних підходів до її вивчення, акцентувати на науковій, релігійній та філософській моделях етичного знання, вказати на тісний взаємозв'язок між етикою, психологією та релігією у сучасну добу кризи.

Застосовуючи методи єдності та багатоманітності (комунікативний, інтегративний), окрему увагу приділити, персоналістичним, соціальним, історичним та просторовим моделям етики та моральної культури.

Оволодіння студентами знаннями про специфіку етичного знання, основні поняття, категорії, структуру етики; про природу та феномени добра і зла, їх сучасні різновиди; про сутність та зміст моралі, її основні принципи та поняття, структуру, функції і закономірності, що пояснюють еволюцію та механізм дії моралі у житті людини, суспільства, світу; народів.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні:

ЗК-4 – здатність бути критичним і самокритичним

ЗК-5 – здатність проведення досліджень на відповідному рівні;

ЗК-6 – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК-7 – здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово

ЗК-9 – здатність до міжособистісної взаємодії, здатність працювати в команді;

ЗК-10 – здатність працювати автономно;

ЗК-11 – цінування та повага різноманітності та мультикультурності;

ЗК-12 – здатність діяти на підставі етичних міркувань (мотивів);

ЗК-13 – здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК-14 – здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу та суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Фахові:

ФК-1 - Усвідомлення сенсу філософії її дисциплінарного розмаїття та місця в системі культури;

ФК-2 – Здатність виокремлювати специфіку філософського знання та змістові відмінності філософії від інших форм суспільної свідомості;

ФК-3 – Здатність викорисовувати в професійній діяльності знання про розвиток основних філософських ідей, учень та напрямків;

ФК-6 – Здатність аналізувати взаємозв'язок світового, національного та регіонального аспектів у соціокультурному вимірі та розуміти їх вплив на формування ціннісної орієнтації в сучасних цивілізаційних процесах;

ФК-7 – Здатність усвідомлювати мультиплікаційність європейського співробітництва на основі знань історико-філософської спадщини;

ФК-10 – Здатність оперувати філософською термінологією для розв'язання професійних завдань;

ФК-11 – Здатність застосовувати в професійній діяльності філософські методи та підходи;

ФК-12 – Здатність аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальнонаукової проблематики;

ФК-13 – Здатність застосовувати в професійній діяльності знання про засади розвитку і сучасний стан наукового та гуманітарного знання;

ФК-14 – Здатність дотримуватися в професійній діяльності норм інтелектуальної доброчесності;

ФК-15 – Здатність брати участь у наукових та прикладних дослідженнях у галузі філософії;

ФК-16 – Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях на засадах діалогу, відкритості, поваги до різноманітності культур, поглядів та способів прояву людської індивідуальності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення навчальної дисципліни «Етика» є самостійним компонентом і не потребує попереднього вивчення інших дисциплін.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Філософія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення таких програмних результатів навчання:

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти розмаїття та специфіку філософських дисциплін, знати філософську термінологію	ПРН 2
Спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації	ПРН 5
Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання	ПРН 8
Уникати симуляцій, плагіату та інших виявів академічної недоброчесності у сфері професійної діяльності або навчання	ПРН 15
Мати навички ведення інтелектуальних дискусій на засадах діалогу, відкритості, поваги до різноманітності культур, поглядів та способів проявів людської індивідуальності	ПРН 16
Вміти використовувати інноваційні підходи до вирішення практичних проблем у галузі гуманітаристики.	ПРН 19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Етика»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Розуміти місце етики у системі філософського знання. Знати зміст основних етичних категорій і загальнолюдських цінностей і вміти застосовувати їх у спілкуванні з представниками різних вікових, соціальних та етнічних груп. Знати основні етапи становлення етики, як науки їх характерні риси, представників, ідеї та концепції; аналізувати умови і причини з яких вони виникають, взаємозв'язок із світоглядом сучасної людини та будувати навчання і виховання на основі створених людством гуманістичних цінностей.	ПРН 2
Вміти обґрунтовувати свою позицію з використанням філософської термінології, вільно володіти поняттєвим апаратом, що стосується даної галузі знань, розуміти філософський зміст етичних понять, чітко формулювати проблемні питання, що стосуються різноманітних сфер людського життя	ПРН 5

Вміти аналізувати інформацію, що розкриває особливості людського буття та місце людини у світі, критично оцінювати її зміст, відповідально підходити до застосування інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у професійній діяльності	ПРН 8
Розуміти зміст таких етичних понять, як добро, зло, честь, гідність, справедливість, відповідальність та ін. і керуватись ними у повсякденній і професійній діяльності.	ПРН15
Знати і розуміти особливості загальнолюдських, національних, релігійних, культурних та індивідуальних ціннісних систем та взаємозв'язки між ними. Будувати свою професійну діяльність на засадах справедливості, толерантності, етнічної та гендерної рівності	ПРН 16і
Розуміти, яке місце займає мораль в житті людини. Визначати можливості людини і чинники, які впливають на її дії. Формувати умови для підвищення ефективності як своїх зусиль так і зусиль інших.	ПРН 19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- іспит;
- письмове тестування;
- аналітичний реферат;
- написання та презентація творчо-аналітичного завдання.

Перевірка рівня навчальних досягнень студентів з дисципліни «Етика» здійснюється на основі результатів модульних та підсумкового (екзамен) контролів.

Для оцінювання знань студентів будуть використані наступні групи методів контролю:

1. Методи усного контролю (відповідь студента на окреме питання теми у індивідуальній та фронтальній формах; бесіда під час роз'яснення проблемного питання; усна доповідь, захист реферату, презентації або проекту).
2. Письмовий контроль (виконання практичних і творчих завдань та індивідуальної роботи; поточна контрольна робота, модульна контрольна робота).

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання. Упродовж семестру проводяться два модульні контролі, обов'язкові для всіх студентів. Модульний контроль (МК) №1 включає навчальний матеріал змістового модуля 1 (теми 1-4), а МК№2 відповідно змістового модуля 2 і 3 (теми 5-15), таблиця 2. У цій таблиці наведено також максимальну кількість балів з кожної теми, яку може отримати студент. Після проведення останнього заняття за кожним модулем, відповідно до розкладу, проводиться модульна контрольна робота.

Поточний контроль знань здійснюється за такими складовими: перевірка знань студента на семінарських заняттях, контроль за виконанням індивідуальних завдань та самостійної роботи. Кожен вид навчальної роботи студента оцінюється певною кількістю балів відповідно до нижче наведених *основних критеріїв*. Сумарна кількість балів за кожен вид навчальної діяльності наведена в таблиці 1.

Оцінюються:

- усні відповіді на семінарських заняттях;

- активність у дискусіях, вміння обґрунтовувати та відстоювати свою думку;
- виконання творчих завдань (есе);
- поточна контрольна робота;
- контрольні тестування;
- підготовка рефератів та їх захист;
- підготовка усних доповідей;
- доповідь з презентацією;
- підготовка проекту та його захист тощо.

Максимальна оцінка поточного контролю становить 50 балів.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота											Сума			
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15
5	10	10	10	5	5	5	5	5	5	5	10	10	5	5
100														

T1, T2 ... T15 – теми змістових модулів.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Семінарські заняття	6	12	6	12
Самостійна робота	1	8	1	8
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	2	10	2	10
Есе	2	10	2	10
Реферат	1	5	1	5
Доповідь з презентацією	2	5	2	5
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Допуск студента до підсумкового контролю знань здійснюється відповідно до діючих в університеті положень.

Підсумковий контроль (екзамен) проводиться у відповідності розкладу заліково-екзаменаційної сесії, в комплексній (або усній) формі.

Підсумковий контроль проводиться за навчальним матеріалом, визначеним цією робочою навчальною програмою у повному обсязі. До екзаменаційного білету включено три теоретичні питання.

Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Бали, отримані студентом конвертуються в підсумкову оцінку з дисципліни у відповідності до шкали оцінювання (таблиця 3).

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Оцінювання знань студентів здійснюється відповідно до положень «Про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет»» (п.8). від 24.12.2020р. №61/01.

Знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку « добре » (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування

проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни, є:

- виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- характер відповідей на поставлені питання (вичерпність, чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння оперувати фаховою інформацією, і насамперед визначеною обсягом програми цієї навчальної дисципліни;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- здатність формулювати власні аналітичні висновки та оцінки різних аспектів предмету вивчення цієї дисципліни.

Оцінювання результатів усіх форм контролю передбачено у 100-бальній шкалі.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1

Етика як філософська теорія моральності

Тема 1. Предмет і завдання етики

Зародження науки етики. Походження і генезис понять «етика», «мораль», «моральність». Предмет етики та його історичний розвиток. Коло етичних проблем, що складають предмет етики. Етика в системі філософських наук. Завдання етики як науки на емпіричному, теоретичному і практично-прикладному рівнях. Значення етики на сучасному етапі розвитку людства.

Тема 2. Поняття моралі: її сутність, структура і функції.

Мораль як форма суспільної свідомості і особливий спосіб освоєння дійсності. Суспільна та індивідуальна мораль. Різноманітність підходів до визначення суті моралі. Особливості моралі: векторна спрямованість, прагнення до ідеалу, направленість на самого себе та ін. Взаємодія з іншими формами суспільної свідомості: правом, політикою, економікою, наукою, релігією, мистецтвом. Структура моралі: моральна свідомість, моральні відносини, моральна діяльність. Вчинок як першоелемент моральної діяльності. Умови здійснення та результат вчинку. Проблема співвідношення цілей та засобів діяльності. Деонтологічна етика та консеквенціалізм. Регулятивна функція моралі. Інші форми регулювання відносин між людьми в суспільстві. Мораль і право. Мораль і звичай. Аксиологічна, гносеологічна, виховна, сенсотворча та ін. функції моралі.

Тема 3. Культурно-історичний зміст моралі

Виникнення та історичний розвиток моралі. Проблема виникнення моралі в теоретичній етиці. Концепції походження моралі. Генезис моралі та її історичний розвиток. Моральна регуляція в первісному суспільстві. Табу, звичаї, традиції.

Синкретизм перших моральних понять. Розвиток суспільства і ускладнення механізмів моральної регуляції. Історичні форми моральної регуляції, їх особливості. Співвідношення загальнолюдського і конкретно-історичного (класового, релігійного, національного) в розвитку моралі.

Тема 4. Структура моральної свідомості

Структура моральної свідомості. Норма як елемент моральної свідомості. Моральні принципи: індивідуалізм, колективізм, гуманізм, альтруїзм, егоїзм, толерантність. Моральні мотиви і мотивація. Цінності. Відносність цінностей. Соціальна природа моральних цінностей. Людина – вища цінність суспільства. Роль ціннісних орієнтацій в моральній поведінці людини. Проблема співвідношення цінностей і засобів діяльності.

Змістовний модуль 2. Історія етики

Тема 5. Етична думка Стародавнього Сходу.

Життє-повчальний характер етичних систем Стародавнього сходу. Витоки етичних ідей в Стародавній Індії. Етика веданти, джайнізму, буддизму, йоги, чарвака-локаята. Етичні вчення Стародавнього Китаю: даосизм, конфуціанство, моїзм, легізм, вчення Ван Чуна. Принципи «недіяння», «гуманності», «ритуалу», «синівської поваги», «виправлення імен», «загальної любові».

Тема 6. Антична етика.

Специфіка і особливості давньогрецького розуміння світу і відношення до життя. Моральні настанови в творчості Гомера, Гесіода та Семи мудреців. Безособистісна етика давньогрецької філософії докласичного періоду (Анаксагор, Геракліт, піфагорійці).

Поворот до людини в філософії софістів. Просвітницька етика Сократа. Філософ – мораліст. Пізнання – шлях до моральності. Сократичні школи: кіренаїки, кініки.

Систематизація античної етики. Ідея блага в творчості Платона. Роль держави в досягненні людиною блага. Поняття справедливості. Арістотель – засновник етики. Мета

етики – змінити особистість, зробити її добродісною. Вище благо, етичні чесноти, справедливість і дружба, моральна особистість.

Розуміння сенсу життя, добродісності і цінностей в епікуреїзмі, стоїцизмі, скептицизмі, неоплатонїзмі.

Тема 7. Особливості християнської етики та її місце в історії етичних учень. Етика західноєвропейського середньовіччя.

Заповідь любові – основа християнської етики. Моральний абсолют – Бог. Завдання людини – служіння Богу. Любов до ближнього – відображення любові до Бога.

Захист християнства в творах Оригені і Тертуліана. Теологічне обґрунтування моралі в творах А.Авґустина і Т.Аквінського.

Тема 8. Європейська етика Нового часу.

Етичний потенціал ренесансного гуманїзму. Людина творець свого духовного світу. Скептицизм М.Монтеня і П.Бейля. Етична проблематика в контексті новоєвропейського раціоналізму. Механїцизм в етиці Р.Декарта, Б.Спінози і Т.Гоббса.

Сенсуалістична етика: Д.Локк, Б.Мандевіль, Гельвецій.

Пантеїстичний евдемонїзм: Шефтсбері, Руссо.

Формування нової парадигми людської моральності в філософії Просвітництва. Кульмінація новоєвропейської етики в німецькій класичній філософії (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель, Л. Фейєрбах).

Тема 9. Етика XIX-XX ст.

Критика класичної етики А. Шопенгауером, С.Кіркгором, Ф.Ніцше. Розвиток етики філософією життя. Утилітаризм і етика. Еволюціоністські концепції моралі

Етичні ідеї в аксологічних розвідках та філософській антропології. Психоаналіз і етика. Етичні проблеми в екзистенціалїзмі. Основні напрямки некласичної етики.

Тема 10. Основні лінії розвитку української етичної думки.

Релігійно – філософсько – етичний комплекс духовності Київської Русі. Формування етики як самостійного роздуму філософії в Києво – Могилянській академії. Моральна філософія Г. Сковороди. Етично – філософська думка України Нового часу.

Змістовий модуль 3.

Тема 11. Добро і зло.

Добро – вища цінність моральної свідомості. Основні змістовні визначення поняття добра в історії етики. Взаємовизначенність понять «добро» і «зло». Поняття морального зла . Типові концепції зла. Поняття «меншого зла» і «більшого зла».

Тема 12. Основні моральні поняття.

Загальна характеристика форм моральної свідомості і категорії етики. Нормативно-оцінний характер етичних категорій. Конкретно-історичний зміст етичних категорій.

Обов'язок і совість. Усвідомлення обов'язку перед народом як вимога демократії. Відповідальність. Органічний зв'язок совісті з почуттям обов'язку і особистої гідності людини.

Честь і гідність людини, зв'язок честі і гідності з виконанням обов'язку.

Справедливість. Два принципи справедливості Дж.Ролза.

Свобода як моральна цінність людського буття.

Тема 13. Моральне життя людини.

Щастя і страждання. Проблема сенсу людського життя. Милосердя і любов. Моральне удосконалення.

Моральні почуття і їх роль у спілкуванні людей. Спілкування як царина людської моральності. Толерантність. Співчуття та емпатія в людському спілкуванні. Зовнішня комунікативність і феномен глибинного спілкування.

Тема 14. Мораль і національна свідомість.

Універсальність і спільнотність у системі етичних цінностей. Комунітаризм. Нація і особистість. Мораль – одна із основних духовних засад формування національної самосвідомості. Поняття «національної відповідальності» і «національної провини». Моральні цінності національного буття.

Тема 15. Сучасні проблеми етики.

Сучасна епоха крізь призму моральних цінностей людства. Моральний зміст процесів глобалізації культурної життєдіяльності людства. Проблема самоідентифікації людини в умовах плюралізації, технізації та динамізації людського буття. Становлення нового гуманізму в умовах проблемності виживання людства.

Розвиток етико-прикладних досліджень в другій половині XX – на початку XIX століття Прикладна і професійна етика: схожість та відмінності. Особливість етико-прикладних проблем. Структура прикладної етики і методологічні принципи її побудови.. Етика науки. Моральні кодекси професійної поведінки (в медицині, педагогіці, журналістиці, юриспруденції та ін.)

Ситуаційний аналіз як один з методів етико-прикладних досліджень. Напрями досліджень. Економічна етика. Політична етика. Правова етика. Біоетика. Екологічна етика. Медіа етика. Етика науки. Етика мистецтва. Етика освіти

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Форма навчання денна				
	усьог о	у тому числі			
л		п	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6
Модуль 1.					
Змістовий модуль 1. Етика як філософська теорія моралі.					
Тема 1 Предмет і завдання етики .	8	2	2		4
Тема 2. . Поняття моралі, її сутність, структура, функції	10	2	2		6
Тема 3. Культурно-історичний зміст моралі	10	2	2		6
Тема 4. Структура моральної свідомості	8	2	2		4
Змістовий модуль 2					
Тема 5. Етична думка стародавнього Китаю та Індії.	6	2			4
Тема 6. Антична етика	14	4	2		8
Тема 7. Особливості християнської етики та її місце в історії етичних вчень. Етика західноєвропейського середньовіччя	8	2	2		4
Тема 8. Європейська етика Нового часу	14	4	4		6
Тема 9. Етика XIX-XX ст..	20	6	4		10
Тема 10. Основні лінії розвитку української етичної думки	14	4	2		8
Змістовий модуль 3.					
Тема 11. Добро та зло	6	2	2		2
Тема 12. Основні моральні поняття	10	4	2		4
Тема 13. Моральне життя людини.	6	2	2		2
Тема 14. Мораль і національна самосвідомість.	6	2	2		2
Тема 15. Сучасні проблеми етики	10	2	2		6
Усього годин	150	42	32	-	76

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Заочна форма				
	усьог	у тому числі			
		о	л	п	інд
1	2	3	4	5	6
Модуль 1.					
Змістовий модуль 1. Етика як філософська теорія моралі.					
Тема 1 Предмет і завдання етики .	8	1			7
Тема 2. . Поняття моралі, її сутність, структура, функції	10	1			9
Тема 3. Культурно-історичний зміст моралі	10	1			9
Тема 4. Структура моральної свідомості	8	1			7
Змістовий модуль 2. Історія етики					
Тема 5. Етична думка стародавнього Китаю та Індії.	6	1			5
Тема 6. Антична етика	14	2			12
Тема 7. Особливості християнської етики та її місце в історії етичних вчень. Етика західноєвропейського середньовіччя	8	1			7
Тема 8. Європейська етика Нового часу	14	2			12
Тема 9. Етика XIX-XX ст..	20	2			18
Тема 10. Основні лінії розвитку української етичної думки	14	2			12
Тема 11. Добро та зло	6	1			5
Тема 12. Основні моральні поняття	10	1			9
Тема 13. Моральне життя людини.	6	1			5
Тема 14. Мораль і національна самосвідомість.	6				6
Тема 15. Сучасні проблеми етики	10	1			9
Усього годин	150	18			132

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і завдання етики	2
2	Культурно-історичний зміст моралі	2
3	Поняття моралі: сутність, структура, функції.	2
4	Структура моральної свідомості	2
5	Антична етика	2
6	Особливості християнської етики та її місце в історії етичних вчень. Етика західноєвропейського середньовіччя	2
7	Європейська етика Нового часу	4
8	Етика XIX-XX ст.	4
9	Основні лінії розвитку української етичної думки	2
10	Добро та зло	2
11	Основні моральні поняття	2
12	Моральне життя людини.	2
13	Мораль і національна самосвідомість.	2
14	Сучасні проблеми етики	2
	Разом	32

6. Теми практичних занять: не передбачені навчальним планом

7. Теми лабораторних занять: не передбачені навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і завдання етики	4
2	Поняття моралі: її сутність, структура і функції	6
3	Культурно-історичний зміст моралі	6
4	Структура моральної свідомості	4
5	Етика Стародавнього Сходу	4
6	Антична етика	8
7	Етика європейського Середньовіччя	4
8	Етика Нового часу	6
9	Етика XIX-XXст.	10
10	Основні лінії розвитку в українській етиці	8
11	Добро і зло	2
12	Основні моральні поняття	4
13	Моральне життя людини	2
14	Моральна культура і національна самосвідомість	2
15	Сучасні проблеми етики	6
	Разом	76

6.5 Індивідуальні завдання

У межах навчальної дисципліни «Етика» індивідуальна робота студента є варіативною і включає наступні завдання:

1. конспект із теми за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно;
2. ведення словника термінів;
3. конспект першоджерел;
4. підготовка усної доповіді, реферату, презентації або есе з окремої теми, питання чи вузької проблематики, яку студент узгоджує з викладачем.
5. підготовка проєктів з соціально-філософської проблематики тощо

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

ПК (IntelPentium 3,2 GHz/1GB/ 160GB/ Монітор 15" TFT), проєктор EPSON EB-S6.
Інформаційні технології та засоби онлайн навчання: прикладні програми (MSOffice 2010, MS Windows XP), система електронного навчання Moodle <https://e-learn.uzhnu.edu.ua>, електронна пошта на базі глобальних інформаційно-комунікаційних порталів, внутрішня корпоративна електронна пошта УжНУ; електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui>, сайт УжНУ <https://www.uzhnu.edu.ua>, інформаційні ресурси в мережі Інтернет.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

- 1, Арістотель. Нікомахова етика./Пер. з давньогрецької Віктор Ставнюк. – К.: «Аквілон-Плюс», 2002. – 480 с.
2. Вознюк Н.М. Етика. Навчальний посібник. Центр учбової літератури. – 2021.- 300 с.
3. Лук М. І. Етичні ідеї в філософії України другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 1993.
4. Малахов В. Етика: Курс лекцій. Навч. Посібник. – К., 2006.
5. Мовчан В. Етика: Навч. посібник. – Львів, 2007.
6. Нападиста В. Г. Історія етики в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): навч. Посібник. – К., 2004.
7. Сінкевич О. Б. Етика. Курс лекцій. Львів, 1999.
8. Степаненко В. Ф. Етика в проблемних і аналітичних задачах: Навч. Посібник. К., 1998.
9. Етика Навч. Посібник /Т. Г. Аболіна, В.В Єфименко та ін. – К., К., 1992
10. Етика: Навч. посібн. / В.О. Лозовой, М.І. Панов та ін.; За заг. ред. проф. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 224с.
11. Тофтул М.Г. Етика: підручник/ М.Г.Тофтул. – 2-е вид., випр., допов. - К.:Академія, 2011. – 437с.

Додаткові джерела:

1. Аболіна Т.Г. Гуманістичий етос моральнісної культури. Етос і мораль в сучасному світі / Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О. та інш. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2004
2. Аболіна Т.Г. Співвідношення духовних і життєвих цінностей як проблема етики // Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування // Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кильова О.О., Малахів В.А. – К.: Стилос, 1997.
3. Апель К.-О. Етноетика та універсалістська макроетика: суперечність чи доповнювальність // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. - С.355-371.
4. Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла./Пер. Репа А., Артюх В., Швед П. – Комубук, 2016. – 192с.
5. Бовуар С де. Друга стаття. Т.1-2. Пер.з французької Наталія Воробйова, Павло Воробйов, Ярослава Собко – К.: Основи, 2017. – 368с.

6. Вебер М. Протестантська етика та дух капіталізму / Переклад Олександр Погорілий. – К.: Наш Формат. – 2018. – 216с
7. Габермас Ю. Мораль і моральність, Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики? // Єрмоленко А.М. Комукативна практична філософія: Підручник. – К.:Лібра, 1999. – С.325-345.
8. Г Юм Д. Трактат про людську природу - К., 2003
9. Дьюї Дж. Моральні принципи в освіті/ Пер. з англ.. Мирослава Олійник. – Львів: Літопис, 2001. – 32с.
10. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках / Пер. з фр. В.Андрушка і С.Гатальської. – Київ: «Тандем», 2001. – 101с.
11. Єрмоленко А.М. Матеріальний етос цінностей та формальна етика норм // Етос і мораль у сучасному світі / Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О. та ін. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. – С.7-39
12. Камю А. Міф про Сізіфа.//Альбер Камю. Міф про Сізіфа. Бунтівна людина/ Пер. з фр. О.Жупанський. – Харків:Фоліо, 2022. – 448с.
13. Кант І. Критика практичного розуму./ Пер. з нім.: Ігор Бурковський. Київ: Юніверс, 2004. – 240 с.
14. Ніцше Ф. По той бік добра і зла.Генеалогія моралі./ Пер. з німецької Анатолій Онишко. – Львів: Літопис,2002. – 320с..
15. Платон. Бенкет. – Видавництво Українського католицького університету, 2018. – 220с.
16. Ролз Дж. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2001. – «Головна ідея теорії справедливості, Первісна позиція і доведення правомірності» - С.36-50.
17. Сенека Л.А. Моральні листи до Луцілія./Переклад з латини Андрія Содомори. – Львів: «Апріорі», 2019.- 320с.
18. Сковорода Г.С. Наркісс.Разглагол о том: узнай себе./ Григорій Сковорода. Повне зібрання творів: у 2-х т. – К., 1973. - Т.1. – С.154-200.
19. Спіноза Етика – Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2015.
20. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Переклад з англійської Олени Замойської. – Харків. 2016. – 160 с
21. Фромм Е. Мистецтво любові/Пер.В.І.Кучменко. – Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. – 192с
22. Шлемкевич М. Загублена українська людина /М.Шлемкевич// Хроніка – 2000. – 2000. - №39-40. – С.317-339.
23. Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого / П.Юркевич// Хроніка – 2000. – 2000. - №39-40. – С.563-586.

15. Інтернет-ресурси

<http://www.pidruchniki.ws>

Бібліотека українських підручників.

<http://www.etica.in.ua>

Питання на залік

1. Етика в системі філософського знання.
2. Предмет і завдання етики.
3. Поняття етика і етос; їх співвідношення.
4. Етимологія термінів «етика» та «мораль».
5. Еволюція поглядів на предмет етики.
6. Рівні етичного знання: описовий, філософський, нормативний.

7. Кантівське розуміння предмету етики.
8. Структура етики.
9. Основні функції етики.
10. Поняття «мораль», її зміст та структура.
11. Особливості моралі.
12. Структура моралі.
13. Моральні норми і принципи.
14. Основні соціальні функції моралі.
15. Співвідношення понять «мораль» і «моральність».
16. Проблема соціальної детермінації моралі.
17. Походження та історичний розвиток моралі.
18. Історичні типи моральної свідомості.
19. Мораль та право як способи соціальної регуляції та їх співвідношення.
20. Мораль та звичай: спільне і відмінне.
21. Поняття моральної свідомості та її структура.
22. Поняття моральної діяльності. Моральний вчинок: співвідношення мотивів та наслідків, мети та засобів.
23. Сутність та зміст моральної поведінки.
24. Мораль як складова частина культури.
25. Мораль та релігія.
26. Мораль і політика.
27. Проблема співвідношення абсолютного та відносного в моралі.
28. Загальнолюдські основи моралі.
29. Золоте правило моральності в історії морального розвитку людства.
30. Типологічні відмінності етичних вчень Сходу та Заходу.
31. Європейсько-північноамериканська модель моральної культури спілкування.
32. Східна модель моральних життєвих цінностей.
33. Особливості китайського етосу.
34. Етична думка стародавнього Китаю: особливості, ідеї, течії.
35. Конфуціанська етика.
36. Етика даосизму.
37. Основні етичні ідеї староіндійської філософії.
38. Етика Будди.
39. Особливості юдейської моралі.
40. Морально-етичні аспекти ісламу.
41. Загальні особливості античної етики, передумови її виникнення та періодизація.
42. Сократ та сократичні школи в етиці.
43. Моральна проблематика в творах Платона «Апологія Сократа», «Бенкет».
44. Евдемонізм та індивідуалізм етики Епікура.
45. Етика Аристотеля; її роль і значення для формування європейської етики.
46. Етика стоїцизму.
47. Моральні та етичні особливості середньовічної доби.
48. Особливості християнського морального вчення та передумови його виникнення.
49. Євангельське моральне вчення.
50. Лицарська мораль.
51. Християнська етика доби патристики. Св. Августин Блаженний.
52. Містицизм етичних поглядів Майстера Екхарта.
53. Ф.Аквінський як систематизатор основних понять середньовічної християнської етики.
54. Європейська етика доби Відродження.
55. Особливості протестантської моделі християнської етики.
56. Міщанський тип моралі.
57. Етос джентельмена.
58. Пуританський тип моралі.
59. Етичний раціоналізм Нового часу.

60. Етика Б.Спінози.
61. Етика Просвітництва.
62. Категоричний імператив І.Канта.
63. Свобода і відповідальність у французькому екзистенціалізмі
64. Етика А.Швейцера.
65. Етика прагматизму і утилітаризму.
66. Гуманістична етика Е.Фрома.
67. Моральна ситуація ХХ ст. Шляхи подолання моральної кризи.
68. Національно-психологічні та історико-культурні підвалини української етичної думки.
69. Моральна філософія Г.Сковороди.
70. Проблема щастя в моральній філософії Г.Сковороди.
71. Етика «закону і благодаті» у православній версії християнства.
72. Етика «філософії серця» П.Юркевича.
73. Моральні проблеми сучасного українського суспільства.
74. Добро і зло як категорії етики.
75. Обов'язок як етична категорія; етика обов'язку; поняття громадянського обов'язку.
76. Проблема щастя людини (евдемонізм).
77. Моральна свобода як категорія етики.
78. Категорія справедливості. Основні види справедливості.
79. Совість як цілісний вияв моральної свідомості. Види совісті.
80. Добродієвість як особистісне визначення моральності.
81. Поняття честі та гідності людини.
82. Поняття моральної відповідальності.
83. Проблема сенсу людського життя.
84. Любов як моральний принцип та найвище благо.
85. Моральна цінність патріотизму..
86. Співстраждання і милосердність як чесноти морального характеру людини.
87. Моральні принципи ділового спілкування.
88. Моральні основи сімейного життя.
89. Сучасні проблеми етики.
90. Проблеми прикладної етики.